

HAGABLADET

Nr 2 / 2009

Barnens palats på Haga

AV URSULA SJÖBERG

Haga slott framstår mer som en större villa än en slottsbyggnad, något som redan August Hahr konstaterade i boken "De svenska kungliga lustslotten" från 1899: "Det är en större behaglig, landtlig villa. Omgifven af lummiga träd...". Där hade då änkehertiginnan Teresia sin bostad och sitt hem. Hon hade bott där alltsedan 1860-talet då hon och hennes man prins August först nyttjade huset som sitt sommarställe. Det är från den tiden som byggnaden kom att kallas Haga slott.

Slottet eller "Nya paviljongen", som det ursprungligen kallades, stod under tak 1802 och var färdigt för inflyttning 1805. Det uppfördes för att barnen till kungaparet Gustav IV Adolf och Fredrika skulle kunna få en representativ bostad i anslutning till den gamla paviljongen, dvs. Gustav III:s paviljong, där föräldrarna hade sina rum. När huset stod klart kallades det därför ibland för "Barnens palais". 1802, då planerna på denna paviljong tog form, var barnen två till antalet och ett tredje på väg. Men endast några få år skulle det förunnas barnen att få bo i den nya paviljongen innan familjen

Haga slott omkring 1820. Den produktive litografen Carl Fredrik Akrell har avbildat slottet från nordväst. Vi ser den pittoreska arkipelagen av små holmar som försvann vid sjösänkningen 1863. I bakgrunden Ekonomibyggnadens böga torn, ritat av Desprez. Stockholms stadsmuseum.

för alltid lämnade Haga och Sverige efter faderns abdikation.

Uppdraget att rita den nya paviljongen gick 1802 till arkitekten Carl Christoffer Gjörwell. Han var väl förtrogen med platsen där han tillbringat flera år som elev och medarbetare till Louis Jean Desprez i arbetet med det gigantiska slottsbygge som Gustav III satt

igång. Det var också Gjörwell som ritat det så kallade Ekotemplet, tänkt som en sommarmatsal.

För att kunna utnyttja det redan befintliga köket och ekonomibyggningen intill Gustav III:s paviljong placerades huset på dess andra sida och fick ett naturskönt läge nära vattnet med en bro till en holme mittemot. Efter >>>

HAGABLADET

är en tidning för natur och kultur vid Haga-Brunnsviken. Den utkommer med fyra nummer per år. Lösnummerpris 10 kr.

REDAKTION:

Ingrid Sjöström,
Sverker Michélsen.

ANSVARIG UTGIVARE:

Märtha Angert
Lilliestråle

HAGA-BRUNNSVIKENS
VÄNNER

info@haga-brunnsviken.org
Box 23224
104 35 Stockholm

Flyttlass till Haga

MÅHÄNDA FINGERTOPPSKÄNSLA? Hagabladets temanummer om Haga slott sammanfaller med regeringens beslut att tilldela Victoria och Daniel Haga slott som residens. Tidningen ger oss chansen att läsa på inför flytten: här ges besked om slottets historia, om åren kring 1809 men även inblickar i den nu avslutade tiden som representationsbostad.

Opinionsundersökningar redovisar knapra framsteg för de republikanskt sinnade. Så gissningsvis är de nya bosättarna välkomnade av många. Säkert finns också Hagasessorna i färskt min-

ne hos många: spårvägen ut till Haga och en förmiddags krypande och spanande bland buskarna kunde räcka långt för att fylla på en ung flickas prinsessdrömmar.

Men tiderna har förändrats. Ökade säkerhetskrav gör situationen annorlunda. Betänk de omfattande avgränsningar som infördes på Drottningholm då kungaparet flyttade dit. Staketet runt Haga slott är en påminnelse, det tillkom för tiotalet år sedan.

Detta sagt i en allmän förhoppning om en god fortsättning på samlevnaden i "kungens och folkets park". Frasen dyker gärna

upp när Nationalstadsparkens särart ska beskrivas. Utan det kungliga hade Haga naturligtvis inte funnits, och folket har genom århundradena varit närvarande som besökare, i dag också via ofentligt förvaltande och ägande.

Vi följer flytten och dess ännu okända konsekvenser med stort intresse. En direkt effekt borde väl ändå bli att Hagabladet kan få två nya prenumeranter...? ●

»»» sjösänkningen på 1860-talet för-
enades som bekant de små öarna och
holmarna med fastlandet och närheten
till vattnet försvann.

Den villalikhade byggnad som
Gjörwell ritade kan härledas till lik-
nande privatbostäder skapade av
Desprez, till exempel Villa Gallodier
vid Drottningholm för Gustav III:s
balettmästare. Egna intryck från den
Italienresa Gjörwell fick möjlighet att
göra på 1790-talets mitt med stöd av
förmyndarregenten hertig Karl, spe-
lade säkert också in. På den italienska
landsbygden kan man se byggnader
med Haga slotts kanske mest karakte-
ristiska egenskap, det en våning högre
mittpartiet.

Den yttre formen avspeglas också
i planen. I en värdering av byggnaden
gjord 1809 beskrivs byggnaden som en
"Corps af 3 våningar" med 2-våninga flyg-
lar på ömse sidor. Denna "corps" som
också är svagt framskjutande, upptas
i bottenvåningen av en drabantsal för
den kungliga vakten förutom trapphu-
set i husets bakre del. I huvudvåningen
en trappa upp ligger en stor närmast
kvadratisk sal med stora rundbågiga
fönster mot balkongen uppbyggen av en-
tréns parställda kolonner. Överst i den
tredje våningen finns en rumssvit be-
stående av förmak och sängkammare,
ursprungligen tänkt för den lilla prin-
sessan Sofia Wilhelmina, som var ett år
gammal då huset planerades.

De tvåvåninga sidopartierna rymde i
bottenvåningen rum för uppvaktning-
en och hade ingångar från gavlarna.
Där hade även ståthållaren för Haga
och Drottningholm sitt rum. En trappa
upp låg prinsarnas sviter på var sin
sida om den stora salen. När huset pla-
nerades skulle kronprins Gustavs rum
ligga mot norr och prins Karl Gustavs
mot söder. Men prins Karl Gustav, stor-
furste av Finland, avled redan 1805, tre
år gammal, samtidigt som huset stod
färdigt att tas i bruk.

På 1850-talet avbildade litografen A. Weidel
slottet från norr. Till höger ekonomibyggnad-
en som nyligen hade renoverats, med sänkt
torn. I förgrunden den originella bron med
mörkbyade fiskare i gjutjärn, tillverkade vid
Ludviksbergs verkstad på 1840-talet. Efter sjö-
sänkningen beböudes inte bron utan flyttades
till Ulriksdal, där den ännu står. Stockholms
stadsmuseum. (Större bild: Hagabladet 2/04.)

Sedan Louis Masreliez inrett den
gamla paviljongen för Gustav III åren
kring 1790 hade inredningssmaken för-
ändrats under intryck av den franska
direktoarstilen som spreds i Europa
genom de franska arkitekterna Percier
och Fontaines gravyrverk. Till skillnad
från Masreliez' eleganta och symbol-
tyngda arabeskmåleri och påkostade
sidentyger, målades här väggarna istäl-
let som draperier eller damastimitatio-
ner, upptill avslutade med bårder. Na-
turligtvis var det också en ekonomisk
fråga. Gustav IV Adolf gjorde sig känd
som en ytterst kostnadsmedveten kung
till skillnad från sin far. Kostnaderna
för huset kunde också hållas nere då
material som sten och tegel avsett för
Gustav III:s aldrig fullbordade slott
fanns tillgängligt på platsen. I prinsar-
nas sviter och salen återanvände man
ekparkett från 1700-talet, som brutits
upp från golv på Fredrikshovs slott i
Stockholm.

Det dominerande inslaget i de
"kungliga rummen", dvs. de kungliga
barnens rum, var de väggfasta och
skulpterade spegeltrymåerna från golv
till tak målade som vit ådrad marmor

med inslag av andra marmorsorter.
Den mest anslående spegelinramning-
en utgörs av kvinnofigurer, vars krop-
par omvandlats till pelare med endast
huvudet och de nakna fötterna syn-
liga. Även väggarnas färgskala var ny
med färger som orange, aprikos och
gredelint kombinerat med gult. Mot
dessa väggars imiterande draperingar
eller tidens modernaste sidentyger av-
tecknade sig de enfärgade vitgrå ka-
kelugnar – raka skänkkakelugnar
eller kolonnkakelugnar.

Efter 1809 flyttade den nyblivna
drottningen, Hedvig Elisabet Char-
lotta, in i paviljongen medan hennes
make Karl XIII höll till i Gustav III:s
paviljong. Från den tiden fick pavil-
jongen heta Drottningens paviljong.
Samma ordning härskade under Karl
XIV Johans tid. Men när Oskar I och
drottning Josefina med sin stora familj
vistades på Haga bodde hela familjen
tillsammans medan Gustav III:s pavil-
jong användes som fest- och gästlokal.
Prinsessan Eugenie har med några
charmfulla akvareller illustrerat hur li-
vet gestaltades där åren omkring 1850.
Själv hade hon sina rum i mittpartiet
två trappor upp, medan hennes bröder
bodde på bottenvåningen.

Efter Oskar I:s död blev, som in-
ledningsvis nämnts, slottet sommar-
ställe för prins August, den yngste i
syskonskaran, och hans maka Teresia.
Paret var barnlöst och rummen fick
ny användning, bland annat inreddes
två rökrum, dit herrarna kunde dra
sig tillbaka. Den södra sängkamma-
ren gjordes nu om till matsal genom
att sängalkoven togs bort och tidigare
blindfönster öppnades mot den södra
gaveln.

Några större förändringar gjordes
sedan inte förrän på 1890-talet då huset
iordningsställdes för hertiginnan Tere-
sia som permanentbostad. Hon hade
då varit änka sedan 1873. Nya färgrika
majolikakakelugnar sattes upp, taken
dekorerades och det var dags för nya
papperstapeter. En veranda byggdes
på husets baksida. Hur de tidstypiska,
enligt dagens uppfattning överrika in-
redningarna tog sig ut illustreras i Au-
gusta Hahrs inledningsvis citerade "De
kungliga lustslotten".

Efter änkehertiginnans bortgång
1914 var slottet några år hem för prins
Erik, den yngste av Gustaf V:s och
drottning Victorias tre barn. Men än
en gång skulle det bli ett hem för en
barnfamilj. 1932 fick arkitekten Ragnar
Hjort i uppdrag att inrätta huset till en
modern och funktionell bostad för det

Flera perspektiv på Haga
HAGA – BRUNNSVIKENS VÄNNER
Bli medlem!

Årsavgift 150 kronor.
Familjemedlem, ungdom och studerande upp till 25 år: 75 kronor.
Föreningar och företag: 275 kronor – Plusgiro: 428 37 57 – 5.
www.haga-brunnsviken.org

Ritning: Byggnadstyrelsen, 1986.

nygifta paret prins Gustaf Adolf och prinsessan Sibylla. Det innebar bland annat att salens båda skänkkakelugnar ersattes med en öppen spis och fyra av rummets sju dörrpar avlägsnades. De hade gett rummet dess genomtänkta symmetri och storslagenhet.

På Haga tillbringade den blivande kung Carl XVI Gustaf och hans fyra äldre systrar sina första år. Efter att prins Gustaf Adolfs tragiskt omkommit i en flygolycka flyttade familjen till Kungliga slottet i Stockholm. Då huset stått oanvänt en tid beslöt Gustaf VI Adolf 1966 att avstå den kungliga dispositionsrätten till svenska staten, som sedan dess använt huset som regeringens gästbostad. I samband med denna överlåtelse genomgick huset än en gång en nyinredning och modernisering, där man till viss del eftersträvat att få tillbaka något av husets ursprungliga karaktär. Ett stort arbete har lagts ned på att ta fram dörrom-

fattningarnas och spegeltrymåernas ursprungliga färg och förgyllning. De genomgripande förändringar som skett under årens lopp samt rummets nuvarande möblering gör emellertid att det i dag är svårt att föreställa sig husets ursprungliga utseende.

De rester som ändå finns kvar är inredningshistoriskt av stort intresse, jag tänker då främst på spegeltrymåerna, eftersom de representerar en epok mellan den sengustavianska stilen och den utvecklade empiren som det finns sparsamma exempel på. De inredningar som till exempel hertig Karl samtidigt lät utföra på Rosersbergs slott har en annan karaktär med mer av kvardröjande gustavianska drag.

Ursula Sjöberg är fil.dr i konstvetenskap. Hon disputerade på en avhandling om Gjørwell och är författare till ett flertal böcker om möbler och inredningar från 1700-1800-talen.

Reflexer från 1800-talet. I paradvåningen på Haga slott finns underbara speglar i empire kvar från tillkomsttiden. Foto Statens fastighetsverk 2008.

Nya namn, nya hemsidor

NATIONALSTADSPARKEN HAR LÄNGE VARIT namnlös, i princip. Den har hankat sig fram med olika geografiska bestämningar som hängt med sedan lagen antogs 1995. "Nationalstadsparken Stockholm-Solna", eller "Nationalstadsparken Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården" kan det heta. Och att säga bara "Nationalstadsparken" är egentligen fel, lagen är ju inte skriven bara för detta område. (Att det sedan inte har skapats någon mer nationalstadspark i Sverige är en annan historia.)

Bristen på namn är förstås inte bra. Förra året tog Länsstyrelsen fram en logotype för Stockholm-Solna nationalstadspark. Men tidigare i år dök en dark horse upp, lanserad av Kommittén för Gustavianska Parken, och tog regeringen med storm. Namnet på området är nu fastlagt till inget mindre än "Kungliga nationalstadsparken".

Länsstyrelsen får se över sin logga, och det med viss hast. Frågan är särskilt aktuell eftersom länsstyrelsen står i begrepp att lansera en brett anlagd hemsida om parken.

Med en mångfald ingångar ska hemsidan locka besökare till parken. Här presenteras givetvis information om historia, kultur och natur. En interaktiv karta guidar till bl.a. museer och kaféer. "Nytt från naturen" följer årstidsväxlingarna. Hemsidan kommer också att visa filmer, och ett efterlängtat inslag blir ett aktivitetskalendrium.

Så håll utkik efter adressen www.nationalstadsparken.se, någon gång under sommaren kommer den på plats.

För den som har följt nationalstadsparksfrågor på nätet ska det noteras att domänen www.nationalstadsparken.se hittills har lett till Kommittén för Gustavianska Parken, som för flera år sedan bokade det namnet. Syftet var att på nätet skapa en plattform för presentation av och diskussion kring parken (se Hagabladet 4/99–1/00). Nu lämnas stafettpippen vidare till länsstyrelsen. När nyordningen är genomförd återfinns Kommittén på adressen www.kommittenforgustavianskparken.se.

Här ska det givetvis också nämnas att även Haga-Brunnsvikens vänner har sett över sin närvaro på nätet. Hemsidan har nyligen stöpts om och kommer att utvecklas allteftersom. Framför gärna dina synpunkter direkt på hemsidan! Adressen är, precis som förut, www.haga-brunnsviken.org. ●

Söndag 31 maj

Hagadagen

Haga-Brunnsvikens vänner, Ståthållarämbetet och Solna stad hälsar välkommen till 2009 års upplaga av Hagadagen!

Informationstålet vid Koppärtälten Mötesplats för guidade vandringar, information om Hagadagen, försäljning av biljetter m.m. Här träffar du också representanter från:

Haga-Brunnsvikens Vänner Arbetar tillsammans med andra organisationer för att bevara och utveckla områdets unika natur-, kultur-, och rekreationsvärden. www.haga-brunnsviken.org

Solna stad Representanter från Solna Stad berättar om pågående projekt. www.solna.se

Ståthållarämbetet Förvaltar den kungliga parken utifrån den kungliga dispositionsrätten enligt 1809 års regeringsform. www.kungahuset.se

Förbundet för Ekoparken Bevakar att Kungl. Nationalstadsparken skyddas och utvecklas. www.ekoparken.org

Teater i Haga Teaterförening som varje sommar sedan år 2000 satt upp föreställningar i Haga slottsgrund. www.teaterihaga.se

Statens fastighetsverk Representerar det statliga ägandet av mark och byggnader i Hagaparken. www.sfv.se

Koppärtälten 1

På stora scenen

11.30 **Solna Brass** Internationellt känt brassband spelar Bellman, brunnsmusik och andra glada toner.

12.00 **Invigning** - Hagadagen invigs av Carl Michael Bellman (Bengt Jonshult) - korta tal av arrangörerna Haga-Brunnsvikens Vänner, Ståthållarämbetet och Solna stad.

12.45 **Bellman introducerar Hagaparkens nya audioguide**

13.00 **Solna Brass med sopranen**

Jeanette Bjurling
13.15 **Utdelning av Solna stads kulturstipendium**

14.00 **Cantemus** En av Sveriges största körer framför svenska vårsånger och Abba. Dirigenter: Göran och Sofia Staxäng.

14.45 **James Hollingworth med band** spelar klassiska barnlåtar. "Ålgarna demonstrierar i barnens brevlåda."

15.00 Guidad vandring: **Från Hagaparken till ett besök på Olle Olsson Hagalund-museet, ett unikt museum med målningar, teckningar och välbevarade interiörer.** Guide: Lena Olsson-Petrén. Avgift 40 kr.

Föreläsningar i Koppärtältets stora sal
Avgift 30 kr per föreläsning

13.30-14.45 **Michael Glemdal**, statsvetare vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping och författare till "Gubben på Kullen" och **Richard Murray**, ordförande i Förbundet för Ekoparken, berättar om Kungliga Nationalstadsparken, dess historia och framväxt och om hur en man, som bodde i ett hus, på toppen av en kulle, såg till att ett av de dyraste infrastrukturrella projekten i Sveriges historia, byggandet av Norra Länken, stoppades. En inspirationsföreläsning som visar på hur man med hjälp av demokratiskt inflytande kan erbjuda ett bättre samhälle. Stilleben

Bli sminkad som en kunglig hovdam/-herre på 1700-talet Medlemmar ur Gustavs Skålar ser till att pudret hamnar på rätt plats.

TellusArt. "Unga tankar om Tellus" är ett globalt projekt på temat miljö där barn och ungdomar från hela världen tillsammans med etablerade konstnärer visualiserar sina tankar om miljö med konsten som uttrycksmedel.

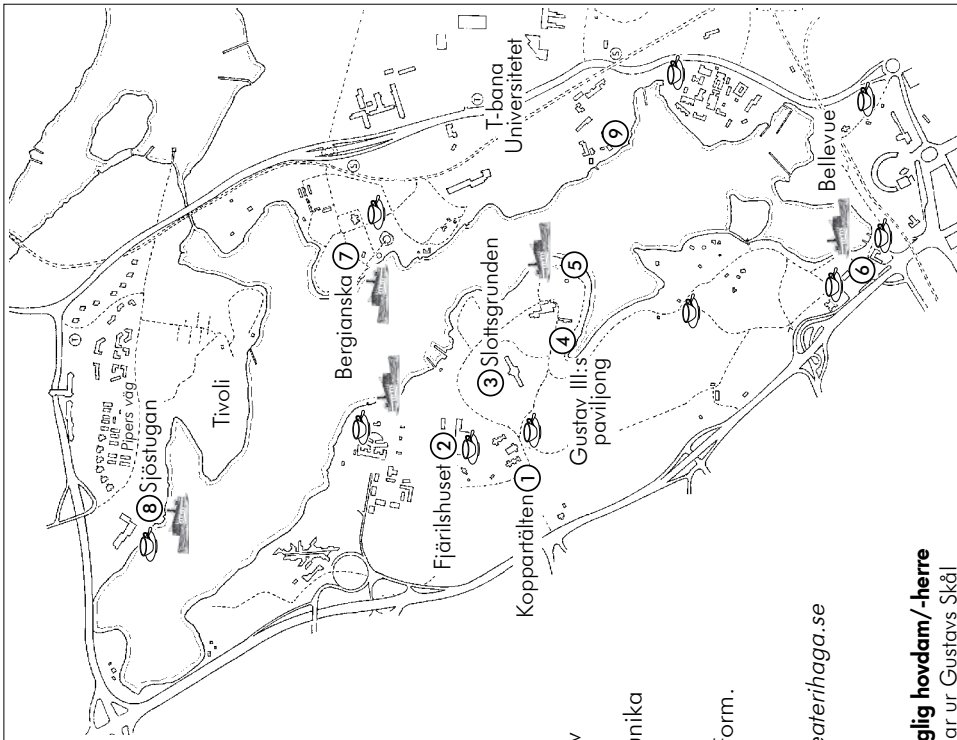
Färlilshusets brygga

11.00-17.00 **Prova på segling. Solna**

Sjöscouter finns på plats och informerar om sin verksamhet och erbjuder besökare att prova på segling. Verksamheten riktar sig i första hand till ungdomar mellan 8-12, men även föräldrar kan testa sina färdigheter.

Slottsgrunden 3

16.00 **Teater i Haga** Premiär på årets teaterhändelse i Hagaparken: Barbro Lindgrens **Loranga, Masarin och Dartanjang**. Biljetter till övriga föreställningar kan under dagen köpas till rabatterat pris vid Teater i Haga i slottsgrunden

Haga södra parkområde - sport å lek!
14.00-17.00 **Volleyboll** Bromma Volleyboll anordnar prova på volleyboll och turneringar
15.00-17.00 **Kubb** Utanför Haga Forum anordnas Hagamästerskapen i kubb. Alla välkomna!

16.00-19.00 **Boule** Haga Forum anordnar turneringar och upplåter sina banor och klot utan kostnad.

14.00-17.00 **Haga Tennis** arrangerar prova på tennis för alla åldrar.

Bergianska Trädgården 7

13.15 & 15.15 **Visning av Bergianska trädgården.** Guide: Ulla Tandberg, ordförande i Bergianska Trädgårdens Vänner, och Kerstin Kustås, botanist på Bergianska Trädgården. Ingen avgift. Samling vid Bergianskas brygga

15.30 **Bengt Jonshult** framför Bellman på "rätt" sätt.

16.00 **Operaimprovvisörerna** Var med och skapa operat. Två sångare och en pianist från Operaimprovvisörerna kastar sig ut utan skydds nät och skapar improviserade arior, duetter och scener, endast med hjälp av förslag från publiken! Kärlek, åtrå, passion och svarstjuka i Mozarts andal

Under hela dagen

Kopparältens café Säljer picnicorgar och serverar lättare lunch och hembakade kakor. www.kopparalten.se

Kopparältens värds hus Serverar dagen till ära en Morsdagsmeny.

Haga Parkmuseum Välkommen till Haga

Parkmuseums nyöppnade utställning – "Folkhöjen i Haga". Här berättas om nya teateruppsättningar som Mordet på min pappa kungen och mer historiska tiders teatrar och folkhöjen tillbaka till Gustav III:s tid. Fri entré. www.hagaparkmuseum.se

Andra livgardet En militärhistorisk uppvisnings-grupp som under dagen demonstrerar sina färdigheter och svarar på frågor från vuxna och barn. www.andralivgardet.se

Tipspromenad Med fina priser för vuxna och barn. Utgår från infotältet. Arr: Solna Hembygdsförening, HBV och FFE. www.hembygd.se

Röda Korset Finns på plats för första hjälpen. www.redcross.se

Häst och vagn Upplev Hagaparken från Hästökeriets bekväma vagn. Ca 20 min. Avgift.

Guidade visningar

Utgår från informationstältet

13.30 Musikvandring: **Bellman och Gustav III i Haga** Guide: Bengt Jonshult, Bellmanforskare vid Köpenhamns universitet. Avgift 40 kr.

14.30 Vandring: **Exotiskt, hemligt och glömt i Hagaparken** Guide: Erik Langlet, Hagas slottsarkitekt emeritus och Christian Laine, arkitekt. Avgift 40 kr.

13.00 & 15.30 **Trädvandring för hela familjen** Från 5 år. Guide: Nina Nykvist, kulturpedagog vid Solna Stadsbibliotek. Ingen avgift.

14.00 Vandring: **Från teaterkungen Gustav III:s drömmar om ett eget Versailles till Teater i Hagas lekfulla sommarteatrar i Haga slottsgrund** Guide: Marit Skoglund och Bobo Lundén från Teater i Haga.

15.15-16.00 **Åsa Ahrland**, hortonom och agronomie doktor, berättar om "Den osynliga handen" - 1700-talets trädgårdsmästare och deras stora betydelse för trädgårdskulturen. Kl.16.15-17.00 **Ingrid Sjöström**, docent i konstvetenskap och tidigare antikvarie vid Riksantikvarieämbetet, berättar om "Haga - kunglig dröm och folklig oas", om parkens och dess olika byggnaders historia, med tonvikt på Gustav III:s paviljong och Haga slott. Föredraget bygger på material ur den kommande boken "Haga - ett kungligt kulturarv".

Fjärilshuset Haga Trädgård

Fjärilshuset

Öppetider 10.00-17.00. Upplev en tropisk regnskog - mitt i stan! Café och mat i Fjärilshusets restaurang. En orkidé till mor! Besök Fjärilshusets nya orkidéhus. Utställning och försäljning.

Bellmanhallen

Drakbyggsverksstad Bygg din egen fjärilsdrake tillsammans med de internationellt kända drakexperterna DrakJohan och DrakUlla och prova dess vingar över pelousen. Självkostnadspris 30 kr.

Britta "Draktanten" Sahlin och "fler ballar i luften" demonstrerar och säljer drakar för små och stora barn.

Fjärilsverksstad för hela familjen med Katrin Rosemaynsdotter, konstnär och kulturpedagog. Ingen avgift.

Byggworkshop med Arkitekturmuséet

Låt dig inspireras av Hagaparken och bygg ett hus till Kronprinsessen. Ålder 4-12 år. Workshop med Ann-Catrin Olausson Gustafsson och Mia Bengtsson, arkitekturpedagoger från Arkitekturmuséet. Ingen avgift.

Framför Fjärilshuset

13.00 & 15.00 **Menuetter och andra tidstypiska 1700-talsdanser** Framförs av medlemmar ur Gustavs Skål. Besökare får gärna prova på!

13.30 & 15.30 **Andra Livgardet**, historisk grupp inom försvarsmakten, framför Punalaincidenten och svarar på frågor om verksamheten, uniformer och vapen. Passa på och fråga det du aldrig får svar på vid högvakten!

Gustav III:s paviljong 4
12.00, 13.00, 14.00, 15.00 **Visning speciellt ordnad för Hagadagen: "Gustav III på Haga"** Entré: vuxen 70 kr, 7-18 år och studerande 35 kr, barn under 7 år gratis. www.kungahuset.se
11-17 **Sjöfågelskådning** Fältbiologerna guidar bland faunan av sjöfåglar i Brunnsviken. Plats: Strandkanten nedanför Gustav III:s paviljong.

Ekotempel

13.00 & 15.30 **Färförisk harpa och improviserad dans**. Ingegerd Fredlund, harpa, och Sara Fonseca, dans, i ett magiskt möte.
14.00 **Operaimprovvisörerna** Se program stora scenen.

Haga Forum

Stallmästargården och

Paschens Malmgård

13.30 Vandring: **Bellevue och Stallmästargården**. Guide: Jana Zupanc, landskapsarkitekt. Avgift 40 kr. Samling vid Stallmästargården.

11.00-22.00 **Stallmästargården**. Avnjut en Morsdagsmeny på anrika Stallmästargården. www.stallmastargarden.se

11.00-15.00 **Haga Forum** serverar Morsdagsbrunch. www.hagaforum.se

11.00-17.00 **Paschens Malmgård – Café Bellevue**. Bellevuevägen 10 (bredvid Carl Eldhs ateljé). Njut av lugnet och utsikten till nybakat kaffebröd. Personalen visar Er gärna runt i Paschens Malmgård! www.bellevuekonferens.se

Båttur i Brunnsviken – Marina Läroverket

Härlig båttur med Marina Läroverkets taxibåt

M/S Tranholmen II. Se till att vara på plats i tid, då båten endast har en kapacitet på 12 passagerare. Avgift: vuxna 30 kr, barn 20 kr. Priset gäller för enkel biljett oavsett antal stopp. www.stocksundsgruppen.se.

14.15 Vandring: **2 miljarder år på 60 minuter**. Guide: Åke Johansson, geolog vid Naturhistoriska Riksmuseet. Samling vid byggan när M/S Tranholmen II anländer. Dessutom T-bana till Universitetet, buss 40 eller Roslagsbanan till Frescati.

Kafé Sjöstugan

OBS! 30 min promenad från Hagaparken till Kafé Sjöstugan.

10-18 Njut av hembakat bröd, ekologisk mat och härlig miljö på Kafé Sjöstugan vid Brunnsvikens norra strand.

14.30 Guidad vandring: **Tivoliudden och Kraus grav** Guide: Egil Malmsten. Avgift 40 kr. Startpunkt: Vid Carl Malmstens hus, Pipers väg 18.

17.00 **Konsert: Dilba** www.kafesjostugan.se

Brunnsvikens Kano Klubb och

Akademiska Roddarföreningen

Stranden vid Roslagsvägen.

10.00-16.00 **100-års jubilerande Brunnsvikens Kano Klubb** erbjuder prova-på-paddling för ungdomar mellan 9-17 år. Försäljning av kaffe, dricka och tilltugg.

13.00-15.00 **Akademiska Roddarföreningen** Kom och se en åkta riggad Cox.

14.00-16.00 **F d landslagskanofisten Märten Hellberg lär ut paddlingsteknik** 10.00-19.00 **Hyr en kanot eller kajak** och upplev Brunnsviken på egen hand. www.bkk.se

Tidtabell:

Stocksunds Hamn	10.30				17.15	
Kafé Sjöstugan	11.00	12.00	13.00	14.00	15.00	16.00
Berganska	11.15	12.15	13.15	14.15	15.15	16.15
Haga Slott	11.30	12.30	13.30	14.30	15.30	16.30
Haga Forum	11.45	12.45	13.45	14.45	15.45	16.45

Haga och upptakten till dramat 1809

AV MIKAEL ALM

Haga förknippas kanske främst med Gustav III, men parken och dess byggnader var lika mycket ett centrum i sonens, Gustav IV Adolfs, historia. Hans vistelser där inleddes redan som kronprins i faderns skugga. Med trontillträdet 1796 tog han omedelbart platsen i besittning. Hovets rörelser fortsatte som förr: vinterhalvåret tillbringades på Stockholms slott, somrarna som regel på Drottningholm, med kortare sejourer på Gripsholm och Ulriksdal. Men allteftersom hans regering fortskred – med inrikes sparsamhet, ekonomiskt reformarbete och hård repression, samtidigt som Napoleonkrigens stormar obönhörligt grep närmare – förblev Haga en scen för händelser och en brännpunkt i kungens egna rörelser. Under långa perioder var paviljongen Gustav Adolfs och Fredrikas faktiska bostad (kungabarnen huserades i det nyuppförda Haga slott). Kungen pendlade regelbundet in till Stockholm för regeringsbestyr, och återvände till Haga mot eftermiddagen.

Det var också till Haga han begav sig när ödesdramat närmade sig sin final. På morgonen den 4 november 1808 anlände kungen dit från den finska krigsskådeplatsen och ett fälttåg som ändat i mörkaste moll. Finland var besatt av ryska trupper, Pommern var fast i Napoleons grepp och i söder och väster hotade Danmark. Och på Haga förblev han dessa förtvivlade veckor. "Hela veckan", skriver hertiginnan Hedvig Elisabet Charlotta, "tillbringar kungen ensam med sina närmaste, blott på söndagar bjudas gäster". Om måndagarna for han in till Stockholm för att bevista paraden, och under december, januari och februari stannade han regelmässigt varannan torsdag så pass länge att måltider registrerades i hovförtäringräkenskaperna.

Det var ett bedrägligt lugn. Scenen för Gustav Adolfs och enväldets ödesakt blev som bekant Stockholms slott, där han arresterades av sammansvurna officerare. Men det var på Haga som ödesakten fick sin upptakt. Det var där, den 12 mars vid den middag som gavs med anledning av drottningens födelsedag, som Gustav Adolf sent omsider fick klarhet i att ryktena om Adlersparres och västra arméns uppror och marsch mot Stockholm stämde. Mitt i festligheterna bröt kungen upp och begav sig

Kungaparet Gustav IV Adolf och Fredrika på promenad i Hagaparken år 1800. I bakgrunden till vänster skymtar Hagapaviljongen, Ekonomibygnaden och Kärlekens tempel. Till höger en sten med inskriptionen "Åt segraren stiftaren konungen fadren", sonens äreminne över Gustav III. Oljemålning av Jonas Forsslund, Gripsholm (Nationalmuseum).

i hast mot Stockholm. Under kvällen och natten utfärdade han sina order, och förberedde sig för att med stadens garnison ge sig av och ansluta till den södra armén och med vapenmakt möta den annalkande västra armén.

Allt avbröts så när dörrarna till kungens rum slogs upp och generalerna steg in.

Kungen fördes raskt bort från Stockholm till fångenskap först på Drottningholm, sedan på Gripsholm. Också Haga, där Fredrika och kungabarnen var kvar, lades i bojar. Hertiginnan berättar att en stark vakt av infanteri och kavalleri omgav parken, att drottningen är klen och "lemnade ej sin paviljong ens för att besöka barnen" i slottet. De fyra barnen fick för övrigt komma in till Stockholm en sista gång 22 mars för att gratulera hertiginnan på födelsedagen. Därefter var såväl de som drottningen förbjudna att lämna sin övervakade park.

Hagas gustavianska historia var därmed till ända. När Fredrika och barnen i juni 1809 slutligen fick lämna Haga, och ansluta till kungens fängelse på Gripsholm, var såväl enväldet som den gustavianska dynastin bortskrivna. Allt hade gått snabbt. I maj hade ständerna sammankallats och i en mun hade

den så kallade "riksakten" antagits, varigenom Gustav Adolf och hans ätt förklarades tronen förlustiga. I juni hade den nya regeringsformen antagits, och alltmedan Fredrika landsteg på Gripsholm den 6 juni firades i Stockholm kröningen av den åldrige och barnlöse Karl XIII. Vid årsskiftet inleddes exilen.

Men Haga blev en scen också i den fortsatta historien. Efter enväldets fall tog ett nytt skede vid med Jean Baptiste Bernadottes ankomst och upphöjelse till kung Karl XIV Johan. Nästan fyrtio år efter att Jonas Forsslund fullbordade det välkända porträttet av det promenerande gustavianska kungaparet på Haga fullbordade Fredrik Westin dess bernadotteska pendang: Karl Johan med sin familj (däribland tre blivande kungar) majestätiskt uppradade i de gustavianska kungarnas spegelsal.

Mikael Alm är fil. dr i historia. Han disputerade på avhandlingen "Kungsord i elfte timmen. Språk och självbild i det gustavianska enväldets legitimitetskamp 1772–1809".

NY BOK I HÖST PÅ GULLERS FÖRLAG:
Haga – ett kungligt arv.
Här medverkar både Mikael Alm
och Ursula Sjöberg.

Lättare steg längs Brunnsvikens stränder

Att Haga-Brunnsviken har en osedvanligt rik kulturhistoria är väl känt för Hagabladets läsare. Att forskning har bedrivits och bedrivs runt sjön är också väl känt. En del av den har dessutom en direkt koppling till Kungliga nationalstadsparken.

Ett exempel på det är knutet till placeringen av Skogshögskolan vid Frescati hage vid Brunnsvikens sydöstra strand. Där arbetade jägmästaren Lars Kardell, som kom att bli en legend inom det skogsvetenskapliga fältet och pionjär inom svensk friluftsforskning. Kardells vetenskapliga produktion är lika bred som den är enorm. Läs till exempel gärna hans *Anteckningar om friluftslivet på Norra Djurgården 1975–1996*, så får ni även en inblick i hur man som forskare kan bli legendarisk.

Alltnog, efterhand flyttades Skogshögskolan från Brunnsviken till andra platser i vårt land. In flyttade istället den psykologiska institutionen vid Stockholms universitet. Där fanns och finns än i dag en psykofysiskt inriktad forskare vid namn Gunnar Borg. Han har intresserat sig för att förstå vad som påverkar upplevelser av ansträngning i samband med fysisk aktivitet, och hur man kan mäta dem. En av hans bedrifter var att beskriva sambandet mellan hjärtfrekvens och ansträngningskänsla under fysiskt arbete. Ett utflöde av den forskningen är den s.k. Borgskalan för att skatta ansträngning. Den är sedan länge ofta använd inom forskningen om fysisk aktivitet och idrott.

På 1980-talet handledde Borg två doktorander, Ruggero Ceci och Peter Hassmén. De intresserade sig för att förstå hur känslan av ansträngning vid fysisk aktivitet påverkades av den omgivande miljön. Detta studerade de bland annat genom att låta personer springa inomhus på löpande band och sedan utomhus i en naturmiljö. Löparna fick i uppgift att springa med identiska nivåer av ansträngning i de olika miljöerna. Och löpningen i naturmiljö ägde rum längs strandpromenaden mellan Brunnsvikens kanotklubb och Akademiska roddklubben. Studierna genomfördes under barmarksförhållanden på vårvintern och hösten. Under båda betingelserna, det vill säga inom- och utomhus, var inga andra personer än försöksledarna närvarande.

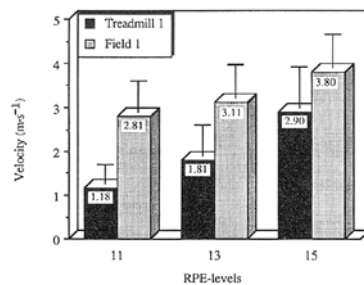
Studien visade att när löparna sprang vid tre olika fastställda ansträngningsnivåer var såväl löphastigheterna,

Vändpunkt för forskningen. Vid denna strandpromenad kunde forskningsprojektet visa att den omgivande miljön påverkar den fysiska prestationen. Undersökningens testlöpare fick springa fram och tillbaka mellan Akademiska Roddföreningen (bilden) och Brunnsvikens kanotklubb ett visst antal gånger. Mätresultaten visade att löparna sprang fortare utomhus än när de avverkade motsvarande distans på löpband i en källare.

som frekvensen av hjärtslag och nivåerna av mjölksyra i blodet högre när de sprang ute i naturmiljön jämfört med vid löpning inomhus på löpande band. Annorlunda uttryckt; ett visst fysiskt arbete kändes mindre ansträngande om det utfördes utomhus i naturmiljö än inomhus (se figuren).

Att det var en naturmiljö, och dessutom vid Brunnsviken, som användes i studien framgår ej av den vetenskapliga artikelns metodbeskrivning. Dessa uppgifter fick jag istället vid samtal med försöksledarna Peter Hassmén och Ruggero Ceci. Det framkom även att inomhusmiljön bestod av ett rum i källaren utan någon utsikt mot det omgivande landskapet.

Figuren visar att hastigheterna vid löpning vid olika ansträngningsnivåer (RPE-levels) var markant högre vid löpning längs Brunnsvikens stränder (Field 1) jämfört med vid löpning på löpande band inomhus i en miljö utan utsikt (Treadmill 1). Figuren är hämtad från studien "Self-monitored exercise at three different RPE intensities in treadmill vs field running" av Ruggero Ceci och Peter Hassmén. Den är publicerad i den amerikanska tidskriften *Medicine and Science in Sports and Exercise* 23 (6) 732-738, 1991.

Bakgrunden till dessa samtal var att EU har satsat medel via European Science Foundation på att utröna kopplingarna mellan gröna miljöer, fysisk aktivitet och hälsa. Arbetet går under beteckningen "COST E39 Forests, Trees and Human Health and Well-Being". I det medverkar undertecknad. En sidoeffekt av kontakterna inom projektet är således att en unik och mycket intressant studie har kunnat knytas till Brunnsvikens stränder.

Resultaten har jag tolkat som att upplevelsen av natur, med inslag av vatten, kan vara det som orsakade fynden. Men det är möjligt att samma resultat skulle kunna uppnås vid löpning i till exempel Stockholms innerstad, där naturen ofta lyser med sin frånvaro. Det vill säga, den avgörande orsaken till fynden kan bero på inflödet av yttre stimuli när man rör sig utomhus i olika typer av landskap. Den behöver således ej vara knuten till enbart naturmiljöer med vatten. Här finns alltså plats för mer forskning.

Men tills vidare kan vi i alla fall slå fast att det verkar vara lättare att motionera längs Brunnsvikens stränder jämfört med inomhus i ett gym. Och det har nog många av Hagabladets läsare länge haft på känn. Det finns skäl varför man är en vän av Haga-Brunnsviken.

Peter Schantz, professor i idrottsvetenskap vid Mittuniversitetet i Östersund och även verksam vid GIH i Stockholm.

I tre av salongerna i Hage slott finns ståtliga spisar, som skänktes av olika organisationer till prinsparet Gustaf Adolf och Sibylla vid inflyttningen. Spisarna är formgivna i stram funkis av slottsarkitekten Ragnar Hjorth, ansvarig för renoveringen 1932. Foto Statens fastighetsverk 2008.

All världens herrskap på Hage

Nästa år när kronprinsessan Victoria med sin Daniel flyttar in på Hage slott blir det åter kunglig bostad, efter drygt fyrtio år som gästhem för högt uppsatta besökare. Det kan vara intressant att se tillbaka på den perioden när den nu går mot sitt slut.

När Rysslands regeringschef Nikita Chrustjev med hustru Nina var på statsbesök i Sverige 1964 inlogerades de på Hage slott, som stått tomt sedan prinsessan Sibylla och barnen lämnat slottet 1950. Det var viktigt med säkerheten kring Chrustjevs besök, och polisen ansåg att Hage var lämpligt, lättbevakat, avskilt och samtidigt vackert beläget. Besöket blev lyckat och väckte tanken att använda slottet vid flera liknande besök. 1966 inrättades slottet som regeringens gästbostad. Byggnadsstyrelsen var slottets huvudman till 1993, då regeringskansliet övertog ansvaret.

En strid ström av presidenter, ministrar och kungligheter har sedan dess övernattat på Hage. Det var viktigt att få gästerna att känna sig hemma, med tillgång till all tänkbar komfort. En föreståndare anställdes för att bo på slottet permanent som värdinna och leda den personal som inkallades vid varje besökstillfälle. Det krävdes takt, tålmod, social kompetens och humor för att klara föreståndarjobbet, utöver kunskaper i språk, finare matlagning och organisation, samt god fysik och enorm

arbetskapacitet. Gun Lilja, som var slottets föreståndare 1979–1998, hade de egenskaperna i rikt mått, det framgår av hennes otryckta minnen från tiden, som Hagabladet fått ta del av.

Under Gun Liljas tid i slottet anordnade hon närmare 200 utländska övernattningsbesök och därtill ett stort antal luncher och middagar. Till de boende gästerna ordnades alltid både kvällsbuffet och riklig frukost utöver huvudmålen. I slottet kan man logera högst 30 gäster. En så stor delegation tog Gun Lilja emot i maj 1979, då Kinas vice premiärminister var inbjuden av Olof Palme. Någon introduktion till kinesisk kultur hade Gun inte fått före besöket, och mycket fick improviseras. Hon fick snabbt köpa in termosar för att förse alla rummen med hett thévatten tre gånger om dagen. Temperaturen i slottet skulle på kinesernas begäran hållas vid +30 grader. Varje morgon kl. 7 sågs hela Kinadelegationen utföra Thai chigymnastik utanför slottet.

Säkerheten ansvarade SÄPO för i samråd med det gästande landets expertis. I slottet vimlade det av livvakter när flera högdjur var på besök samtidigt. Vid ett möte mellan Sverige och fem nationer 1988 medföljde sammanlagt 45 livvakter från Argentina, Grekland, Indien, Mexiko och Tanzania. Bevakningskulturen skiftade – några länders ledare hade sina livvakter sovande

utanför sovrumsdörren på natten, andra spände trådar på strategiska ställen för att upptäcka eventuella obehöriga rörelser. De ryska besökarna föredrog vanligen att äta på sina rum och där inta mat levererad från ryska ambassaden. De flesta gästerna anlände med limousin, men i flera fall användes helikopter, som då Yassir Arafat gästade Hage i februari 1988. Då hade man med kranbil eliminerat ett för Arafat ovant hot – tio meter långa istappar som hängde ned från slottstaket.

Mängder av intervjuer gjordes på Hage med Arafat. Stina Dabrowski gjorde en intressant intervju för TV, men lyckades inte få Arafat att delta i det avslutande hoppet, programmets signatur. Gun Lilja fick hoppa istället!

Bland de många övriga kända personer som Gun Lilja tagit emot kan nämnas president Mugabe från Zimbabwe, George Bush den äldre, USA, president Mitterand, Frankrike, kronprinsparet från Jordanien, Nelson Mandela, Sydafrika, Sovjets utrikesminister Boris Pankin, Benazir Bhutto, Pakistan, och FN:s generalsekreterare Kofi Annan. När kungen fyllde 50 år 1996 inhystes de kungliga gästerna från Norge och från Spanien på Hage.

Under Gun Liljas tid genomfördes successivt modernisering och renovering av Hage slott. Man fick passa på på somrarna under valåren, då ministerrarna var ute på valturner och inte hade tid att ta emot utländska gäster. Den sobra jämngrå färgsättning som fanns kvar sedan slottet 1932 iordningställdes för Gustaf Adolf och Sibylla blev undan för undan mer lik den ursprungliga empirinredningen med färgstarka tapeter och förgyllda snickerier. Genom att utnyttja garderober och skrubbar lyckades man ordna badrum till de rum som ännu saknade sådana.

Restriktionerna för besök är strikta och säkerhetstekniken sofistikerad. De flesta får nöja sig med att beundra Gjørwells slott från utsidan och föreställa sig alla de historiska personligheter som har vistats innanför murarna, från kungaparet Gustav Adolf och Fredrika till Hagesessorna och lillprinsen fram till de senaste årens högdjur från när och fjärran. Men det största intresset riktas framöver säkert mot de nya invånarna på slottet.

Ingrid Sjöström